

SCHEIDING NA RELATIETHERAPIE: EEN VERDRONGEN DIMENSIE VAN HET EFFECTONDERZOEK^o

Alfons Vansteenwegen*

In dit exploratief onderzoek over scheiding na relatietherapie worden enkele gegevens over gescheiden paren verzameld. Er wordt een vergelijking tussen gescheiden en niet-gescheiden paren doorgevoerd. Ze verschillen in leeftijdsverschil, in de aanmeldingsklacht en in de Positieve Gezindheid en de Empathie bij de start van de therapie. De meeste gescheiden cliënten vonden de relatietherapie nuttig en zien hun scheiding als een positieve ervaring.

Dit artikel is een eerste stap in het beantwoorden van de vraag 'of koppels zich geholpen voelen door relatietherapie wanneer ze beslissen hun relatie te beëindigen. Geen enkele effectstudie heeft dit probleem onderzocht' (Bray en Jouriles, 1995). Precies om dit nieuwe onderzoeksveld te openen wordt hier een exploratieve studie uitgevoerd waarin een mogelijke scheiding werd opgenomen in een follow-up onderzoek zeven jaar na relatietherapie.

Relatieverbetering is niet het enige doel van relatietherapie. Het doel van relatietherapie is multidimensioneel. In onze definitie is relatietherapie een vorm van hulpverlening bij een dwingende nood aan een interventie van buiten af, waardoor echtgenoten of 'partners in een stabiele inzetsrelatie' (Karpel, 1994), geholpen worden door het systematisch aanwenden van psychologische middelen: (1) enerzijds hun functionering als paar te verbeteren of hun relatie te beëindigen op een minimaal beschadigende wijze en (2) anderzijds hun persoonlijke groei te maximaliseren.

Williams en Miller (1961) schreven: 'de meeste klinici zouden ermee instemmen dat de ontbinding van een relatie een positief effect is in sommige gevallen en een negatief effect in andere'. Jacobson en Addis (1993) herhaalden: 'voor sommige paren is scheiding een wenselijk resultaat; wanneer men werkt met dergelijke paren is het schadelijk de huwelijkssatisfactie te vergroten of een harmonieuze communicatie te bevorderen (...) Zolang het veld met dit gegeven worstelt, zullen de huidige effectmaten ongevoelig blijven voor de klinische realiteit dat er voor elk paar twee leefbare opties bestaan: relatieverbetering of uit elkaar gaan'. 'Uit-eengaan of scheiden kunnen een gewenst effect

van therapie zijn' (Bray en Jouriles, 1995).

De idee van scheiding als een mogelijke positief effect van relatietherapie vindt men ook bij Guerney (1994); Charny (1992); O'Hanlon en Hudson (1991); Nichols (1988) en Jacobson en Margolin (1979).

Recente overzichten van het effectonderzoek van relatietherapie tonen aan dat scheiding afwezig is als een effectvariabele of wordt gezien als een negatief resultaat van relatietherapie (Dunn & Schwebel, 1995; Shadish et al., 1995; Alexander et al., 1994; Shadish et al., 1993). Bray en Jouriles (1995) suggereren in de titel van hun overzicht dat het voorkómen van scheiding het doel is van relatietherapie!

Iedere echtpaartherapeut met een werkelijke klinische populatie heeft paren die scheiden. Waarom vermelden de meeste studies dan hun echt-gescheiden patiënten niet? Volgens Jacobson en Addis (1993) zijn methodologische problemen de oorzaak van dit tekort. Inderdaad, wanneer men na de therapie gescheidenen en niet-gescheidenen uit elkaar haalt, om het effect van de therapie bij deze laatsten aan te tonen, dreigt de methodologische fout van de selectie. Anderzijds blijkt soms slechts in de loop van een therapie dat een scheiding de beste oplossing is, zodat men de groepen ook niet op voorhand kan differentiëren. In die zin is een echte effectstudie van partnerrelatietherapie niet mogelijk.

Dit artikel is een deel van een meer omvangrijke effectstudie zeven jaar na relatietherapie op een werkelijke klinische populatie (Zie Vansteenwegen, 1996a, voor alle gegevens over de onderzoeksgroep, de therapie, de therapeuten en het effectonderzoek).

* Prof. Dr A. Vansteenwegen, psycholoog, Communicatiecentrum, Kapucijnenvoer 33, B-3000 Leuven, België.

^o Eerder verschenen als: *Divorce after couple therapy: An overlooked perspective of outcome research. J. Sex & Marit. Ther., 1998, 24: 123-130.* Geaccepteerd voor publicatie 27 april 1998.

Methode

We vonden 13 gescheiden paren in onze groep van 53. We weten dat ten minste 24 paren nog samen waren na zeven jaar. Over 18 paren hebben we geen gegevens. Dit betekent dat tenminste 24% (en maximaal 55%) van de paren uit de oorspronkelijke onderzoeksgroep beslist hebben uit elkaar te gaan. Uit deze 13 paren verkregen we gegevens van 16 cliënten.

Er werd hun gevraagd (1) wanneer ze uit elkaar waren gegaan en (2) wanneer ze desgevallend wettelijk gescheiden waren. (3) Was hun beslissing door één van beiden of door beiden genomen? (4) In welke mate had de therapie hun beslissing beïnvloed? (5) Zagen ze de scheiding als een negatieve of als een positieve ervaring? (6) Wat was de beslissende factor in hun beslissing om te scheiden?

Dertien gescheiden paren werden vergeleken met 24 niet-gescheiden paren wat betreft leeftijd, leef-tijdsverschil tussen de partners, duur van het huwelijk, aantal kinderen, duur van het relatieprobleem, klacht bij de intake en de scores op twee vragenlijsten die gebruikt werden om het effect van de therapie te onderzoeken (zowel op het relationele als op het individuele vlak).

De relationele grondhoudingen werden operationeel gemaakt met de Barrett-Lennard (1962) Relatievragenlijst (BLRI). Wampler en Powell (1982) en Ganley (1989) prijzen het gebruik van deze schaal aan als een goede maat van echtelijke satisfactie in het effectonderzoek bij relatie- en gezinstherapie. De Nederlandstalige versie van Lietaer (1974) bevat vijftig items elk met zes antwoordmogelijkheden gaande van 'toepasselijk' tot 'helemaal niet toepasselijk'. Vier variabelen werden betrokken in dit onderzoek:

- Positieve gezindheid (P): affectie, hartelijkheid, appreciatie en geloof in de mogelijkheden van de partner, vertrouwen;
- Empathie (E): het begrijpen van het intern referentiekader van de ander;
- Transparantie (T): het communicatieve aspect van de echtheid: de bereidheid zichzelf te laten kennen aan de ander;
- Directiviteit (D): met de ander omgaan op autoritaire wijze, zijn eigen referentiekader opleggen aan de ander.

Deze BRLI bestaat in twee vormen: de Partner-vorm die de perceptie weergeeft van de attitudes van de partner en de Zelf-vorm die de eigen attitudes tegenover de partner weergeeft.

De halveringsbetrouwbaarheid van de subschalen is: P: .91; E: .92; T: .90; D: .78. De hertestingsbetrouwbaarheid na zes maanden liep van .90 tot .75 met een mediaan van .85, de validiteit van de BRLI blijkt uit vele studies.

De operationalisatie van de individuele veranderingen werd tot stand gebracht met een vereenvoudigde Nederlandstalige aanpassing van de Personal Orientation Inventory (Shostrom, 1963), de POI-4 genaamd. Deze vragenlijst bestaat uit twee schalen: Autonomie (A) en Tijdsbeleving (T). De schalen bevatten respectievelijk 97 en 12 vergelijkende tweekeuze-items die waarden en gedragingen uitdrukken die van belang zijn in de zichzelf-actualiserende persoon.

- Autonomie (A): deze schaal definieert de autonome personen als zij die niet op overdreven wijze beïnvloed worden door de gevoelens, normen en activiteiten van anderen. Zij zijn zelfzeker en aanvaardden zichzelf, met een sterk gevoel van eigenwaarde. Zij drukken hun gevoelens spontaan uit. Zij zijn onafhankelijk.
- Tijdsbeleving (T): deze schaal meet de kunst van helemaal in het heden te leven, terwijl men het verleden en de toekomst verbindt in een betekenisvolle continuïteit.

De interne consistentie voor beide schalen was: A: .90; en T: .78 (n=106). De hertestingsbetrouwbaarheid na zes maand is A: .88 en T: .86 (n=36). Deze vragenlijst is niet gecorrigeerd voor sociale wenselijkheid en de validiteit van de originele schaal is de enige aanduiding van de validiteit van deze schaal.

Beide groepen werden ook vergeleken inzake hun globale score voor de relatie en hun score voor het nut van therapie voor de relatie en voor iedere partner afzonderlijk.

Resultaten

Gegevens over de gescheiden paren

Elf personen hebben de vraag beantwoord in welke mate de therapie hun beslissing had beïnvloed. Hun scores gingen van 0 tot 9 met een gemiddelde van 3.5. Partners die korter na de therapie scheidden schreven een hoger invloed toe aan de therapie (zie Tabel 1).

Hoe beschreven deze cliënten de invloed van de therapie op hun besluit? Een eerste groep van cliënten zegde dat de therapie hen meer bewust had gemaakt van hun recht op een eigen leven.

Tabel 1: Gegevens over de gescheiden cliënten

Cliënt	Geslacht	Wanneer? ¹		Wie besliste?	Invloed ² therapie?	Ervaring ³
		Feitelijk	Wettelijk			
1	M	3m	2j.3m	M	9	+
2	F	3m	2j.3m	M	?	+
3	F	10m	?	F	8	+
4	F	11m	5j.2m	M	6	+
5	M	1j.5m	nog niet	F	?	-
6	F	1j.5m	nog niet	F	0	+
7	F	1j.6m	5j.6m	F	6	+
8	F	2j.2m	5j.	Beiden	3	+
9	F	2j.3m	4j.10m	Beiden	5	+
10	M	4j.	nog niet	M	3	+
11	M	5j.	6j.	Beiden	0	+
12	F	6j.	nog niet	F	?	?
13	M	6j.4m.	nog niet	M	?	+
14	M	7j	nog niet	F	?	+
15	F	7j	nog niet	F	0	+
16	F	7j	nog niet	F	0	-

¹: periode tussen de therapie en de scheiding

²: globale score van 0 tot 10 voor de relatie

³: 1 en 2, 5 en 6, en 14 en 15 waren een paar; één partner kan de scheiding zien als een positieve ervaring en de andere als een negatieve, zie paar 5 and 6.

Een tweede groep zei dat de therapie hen het inzicht had gegeven dat de relatieproblemen onoplosbaar waren. Wanneer therapeutische hulp niet meer helpt vonden ze het beter uiteen te gaan dan in een slechte relatie te blijven. Een partner zei dat de therapie zijn beslissing alleen maar had uitgesteld.

Dertien cliënten ervoeren hun scheidingsbeslissing als positief, slechts twee als negatief. De positieve aspecten die werden vermeld waren: scheiding betekent een stop en een opluchting, het opent nieuwe perspectieven, nieuwe groeikansen; scheiding maakt een nieuwe relatie mogelijk.

Op de vraag naar wat de doorslag had gegeven in hun beslissing om te scheiden kwamen de volgende antwoorden:

1. Geen verandering of verslechtering van de relatie in therapie (4 cliënten): zichzelf niet begrepen voelen, onmogelijke communicatie, groeiende stress en twisten.
2. Geen verandering in de partner (3 cliënten): herhaalde perioden van depressie, zelfmoordneigingen, toenemend alcoholgebruik en geweld.
3. Geen positieve gevoelens meer voor de partner

of zelfs afkeer (3 cliënten).

4. Behoeftte aan meer ruimte en tijd voor zichzelf: de relatie is verstikkend, vervreemdend, coming out als lesbische.

5. Inzicht niet als partners bij elkaar te passen: verwachtingen en verlangens liggen te ver uiteen.

Vergelijking van de gescheiden cliënten met de niet-gescheidenen

Een eerste vraag die werd gesteld is of de gescheidenen (G) van de niet-gescheidenen (N-G) verschillen in leeftijd, leeftijdsverschil tussen de partners, aantal kinderen, duur van het probleem. Slechts één verschil was statistisch significant: het leeftijdsverschil voor G was gemiddeld 3.61 voor de N-G was het gemiddeld 1.91 jaar (zie Tabel 2).

Een analyse van de specifieke aanmeldingsklacht toont aan dat de gescheiden paren in therapie kwamen voor relatieproblemen. Een Chi²-test toonde een significant verschil tussen de aanmeldingsklacht en het gescheiden of niet-gescheiden zijn (Chi² = 24.25; p < .05). Eén derde van de gescheidenen kwam met de klacht vervreemding en

Tabel 2: Gemiddelden, standaarddeviaties (SD) en t-waarden voor de verschillen tussen Gescheiden (n = 16) en Niet-Gescheiden (n = 48) partners op enkele effectvariabelen.

	Gescheiden		Niet-gescheiden		
	Gem	SD	Gem	SD	Student-t
Leeftijd ¹	31.9	7.9	33.2	6.0	.78
Gehuwd ¹	7.6	6.3	8.0	5.5	.27
Kinderen	1.9	1.6	1.7	1.7	.63
Duur probleem ¹	4.6	4.2	6.3	4.4	1.59
Leeftijdsverschil ¹	3.6	3.4	1.9	1.7	2.40*

* p < .05 ; ¹ in jaren

en een derde met een beslissingsprobleem. In de N-G groep waren er meer aanmeldingsklachten voor individuele problemen en seksproblemen.

Een statistische analyse van de gegevens op de BLRI toont aan dat reeds bij de aanvang van de therapie de partners uit de G groep een lagere score vertoonden voor Empathie en Positieve aanvaarding tegenover de partner en dat ze hetzelfde tekort in de houdingen van de partner ervaarden in vergelijking met de N-G groep (Zie Tabel 3).

Op de POI-4 werden geen significante verschillen tussen beide groepen gevonden.

Voor een aantal bijkomende indices van verandering vindt men het volgende (zie Tabel 4). De globale score voor de relatie (tussen 0 en 10) voor de therapie was in de G groep significant lager dan voor de N-G groep. In de G groep was de score voor de relatie ook beter onmiddellijk na therapie maar significant minder dan voor de N-G groep. Na 7 jaar was het verschil tussen beide groepen het grootst.

Tabel 3: Gemiddelden (Gem) en t-waarden voor het verschil tussen Gescheiden (G) (n = 17) en Niet-Gescheiden (N-G) (n = 46) partners op de subschalen van de Barrett-Lennard Relationship Inventory en de Personal Orientation Inventory voor therapie, na therapie en na zeven jaar.

	G	Gem voor		G	Gem na		Gem na 7 jaar		
		N-G	Stud-t		N-G	Stud-t	G	N-G	Stud-t
Barrett-Lennard Relationship Inventory									
Partner Vorm									
Positieve gezindheid	34.71	45.24	3.32**	42.12	49.06	2.42*	33.64	43.09	2.32*
Empathie	25.35	35.52	3.86***	32.00	39.61	3.40***	29.50	35.93	1.77
Transparantie	34.82	39.22	1.37	39.29	44.41	2.23*	35.29	39.57	1.24
Directiviteit	39.18	38.39	0.72	37.00	35.72	0.68	33.93	36.46	1.02
Zelf Vorm									
Positieve gezindheid	38.41	45.33	2.54**	42.70	48.52	2.57**	36.21	43.24	1.93
Empathie	33.35	39.39	2.74**	32.76	39.69	4.19***	35.00	38.35	1.58
Transparantie	35.47	40.50	1.74	37.94	44.02	2.74**	36.43	45.24	1.28
Directiviteit	36.59	38.67	1.20	35.71	36.46	0.39	27.57	36.13	3.81***
Personal Orientation Inventory (POI-4)									
Autonomie	57.97	54.27	1.00	64.03	66.12	0.50	68.76	64.04	1.06
Tijdsbeleving	7.26	7.32	0.05	7.59	8.39	1.60	8.24	8.13	0.90

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001

Tabel 4: Gemiddelden (Gem, standaarddeviaties (SD) en t-waarden voor het verschil tussen de gemiddelden op de bijkomende indices van verandering voor de Gescheiden groep (n = 17) en de Niet-Gescheiden groep (n = 46)

	Gescheiden		Niet-Gescheiden		Student-t
	Gem	SD	Gem	SD	
Globale score voor de relatie					
voor	2.37	2.33	4.14	2.59	3.38*
na	5.18	2.40	6.83	2.09	2.57*
na 2 jaar	4.94	3.34	7.05	2.43	2.66**
na 7 jaar	2.00	2.66	6.88	2.42	5.33***
Nut van de therapie					
voor de relatie					
na 2 jaar	4.31	3.48	7.14	2.65	3.33**
na 7 jaar	3.18	2.99	5.43	2.80	2.35*
voor zichzelf					
na 2 jaar	6.12	2.03	7.69	2.37	2.33*
na 7 jaar	6.58	1.73	6.82	2.25	0.34

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Het nut van de therapie voor de relatie werd significant lager gescoord bij de G groep dan bij de N-G groep. Maar het nut van de therapie voor iedere partner afzonderlijk was na zeven jaar niet significant verschillend voor beide groepen.

Besluit

Scheiding na relatietherapie kan een positieve ervaring zijn. Scheiding komt veel voor bij de cliënten van echtpaartherapie, maar is ook frequent in de algemene populatie (in België in de periode van dit onderzoek lag de scheidingsrate op 25 %). Uit dit onderzoek blijkt dat mensen die later scheiden de therapie aanvangen met minder Empathie en minder Positieve Aanvaarding en dat ze bij hun partners hetzelfde tekort in deze houdingen waarnemen. (In een studie van succes en mislukkingparen werd bij de aanvang van de therapie alleen een verschil gevonden in de positieve aanvaarding (Vansteenwegen, 1996b). Het verschil in leeftijd tussen de partners blijkt groter in de gescheiden groep. Maar vooral belangrijk is het feit dat de meeste gescheiden partners de relatietherapie een nuttige ervaring vonden.

Summary

Divorce after couple therapy: a repressed dimension of outcome research.

In this exploratory study of divorce after couple therapy some data about divorced couples are given and a comparison between divorced and non-divorced clients is made. They differ in age difference, complaint at intake, Positive Regard and Empathy at the start of therapy. Most divorced clients found couple therapy useful and see their divorce as positive.

Literatuur

- Alexander, J.F., A. Holtzworth-Munroe & P.B. Jameson (1994). The process and outcome of marital and family therapy: Research review and evaluation. In: A.E. Bergin & S.L. Garfield (eds) *Handbook of psychotherapy and behavior change (4th ed)*. Wiley, New York.
- Barrett-Lennard, G.T. (1962). Dimensions of therapist response as causal factors in therapeutic change. *Psychological Monographs*, 76: 1-36.
- Bray, J. & E. Jouriles (1995). Treatment of marital conflict and prevention of divorce. *Journal of Marital and Family Therapy*, 21: 461-473.
- Charny, I.W. (1992). *Existential/Dialectical Marital Therapy*. Brunner/Mazel, New York.
- Dunn, R.L. & A.I. Schwebel (1995). Meta-analytic review of marital therapy outcome research. *Journal of Family Psychology*, 9: 58-68.
- Ganley, R.M. (1989). The Barrett-Lennard Relationship Inventory BLRI current and potential uses with family systems. *Family Process*, 27: 107-115.
- Guerney, B.G. (1994). The role of emotion in relationship enhancement marital/family therapy. In: S. Johnson & L. Greenberg (eds). *The heart of the matter. Perspectives on emotion in marital therapy*. Brunner/Mazel, New York.
- Jacobson, N. & M. Addis (1993). Research on couples and couples therapy: What do we know? Where are we going? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61: 85-93.

- Jacobson N.S. & Margolin, G. (1979). *Marital therapy*. Brunner/Mazel, New York.
- Karpel, M.A. (1994). *Evaluating couples*. W.W.Norton & Co, New York.
- Lietaer, G. (1974). Nederlandse revisie van Barrett-Lennard's Relationship Inventory. *Nederlands Tijdschrift voor Psychologie*, 29: 191-212.
- Nichols, W. (1988). *Marital therapy an integrative approach*. Guilford, New York.
- O'Hanlon Hudson P. & W. Hudson O'Hanlon (1991). *Rewriting love stories. Brief marital therapy*. Norton & Co, New York.
- Shadish, W.R., L. Montgomery, P. Wilson, M. Wilson, I. Bright & T. Okwumabua (1993). Effects of family and marital psychotherapies: a meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61: 992-1002.
- Shadish, W.R., K. Ragdale, R. Glaser, & L. Montgomery (1995). The efficacy and effectiveness of marital and family therapy: a perspective from meta-analysis. *Journal of Marital and Family Therapy*, 21: 345-360.
- Shostrom, E.L. (1963). *Personal Orientation Inventory*. É.I.T.S: San Diego.
- Stuart, R.B.(1980). *Helping couples change*. Guilford, New York.
- Vansteenwegen, A. (1982). Intensive psycho-educational couple therapy: therapeutic program and outcome research results. *Cahiers des Sciences Familiales et Sexologiques*, 5: 91-135.
- Vansteenwegen, A. (1996a). Individual and relational changes seven years after couples therapy. *Journal of couples therapy*, 6: 95-115.
- Vansteenwegen, A.(1996b). Who benefits from couple therapy? A comparison of succesful and failed couples. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 22: 63-67.
- Wampler, K.S. & G.S. Powell (1982). The Barrett-Lennard Relationship Inventory as a measure of marital satisfaction. *Family relations*, 32: 139-145.
- Williams, A.M. & W.R. Miller (1981). Evaluation and research on marital therapy. In: G. Pirooz-Sholevar (Ed.) *The Handbook of marriage and marital therapy*. M.T.P. Press, Lancaster.

MEDEDELINGEN

CGSO TREFPUNT Denkstation over seks & relaties Vormingscentrum JOS VAN USSEL

overzicht aanbod opleidingen en bijscholingen

aan te vragen: Lut Joris, stafmedewerkster
Meersstraat 138B, 9000 Gent, België
tel 09 2210722; 09 2206522; fax: 09 2208406
e-mail: cgso@xs4all.be

Een studieconferentie
18 december 1998

DE ANDERE KANT VAN DE MEDAILLE Veronderstellingen omtrent de gevolgen van seksueel misbruik van kinderen in niet-klinische populaties

Sprekers:

Prof Dr. Bruce Rind, USA; ds Hans Visser; Prof. Dr. Gerda van Dijk; dr Gert Hekma;
dr Lex van Naerssen, R. Krens; dr Wijnand Sengers; ds W. Weena.

Plaats: Pauluskerk, Mauritsweg 19-20, Rotterdam

Kosten: f 75,- op giro 543411 KSA, Rotterdam

Informatie: KSA, Wallenburgerweg 55, 3039 AD Rotterdam
tel 010 4666722; fax: 010 4666714
